

УДК 37.07:005.95

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6\(195\)-5-9](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6(195)-5-9)

Лузан Людмила

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0001-7174-7249>

УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

A Проаналізовано практичний досвід кафедри методики навчання мов і літератури Харківської академії неперервної освіти щодо управління професійним розвитком учителів-словесників в умовах діджиталізації. Здійснено огляд інноваційних підходів до підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін щодо розвитку їхньої інформаційно-цифрової компетентності. Визначено сутність педагога нової формації. Закцентовано увагу на тому, що володіння базовими Інтернет-сервісами й технологіями, які є складниками інформаційно-комунікативної компетентності (ІК-компетентності) педагога, стає нині однією з найвагоміших умов досягнення високого рівня професіоналізму практично в будь-якій галузі діяльності та є невід'ємною частиною моделі сучасної освіти. Окреслено шляхи управління професійним розвитком учителя-словесника в умовах діджиталізації, які мають бути зорієнтованими на формування в педагога умінь і навичок якісно користуватися можливостями Інтернету, а також доцільно застосовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у професійній діяльності.

Ключові слова: ключові компетентності; модель успішного фахівця; педагоги нової формації; ІК-компетентність учителя філологічних дисциплін; комплексні освітні програми; тематичні спецкурси; методичні івенти

S *Luzan Liudmyla. Professional development management of language and literature teacher in conditions of digitalization.*

The article analyzes the practical experience of the Department of Methods of Teaching Languages and Literature of Kharkiv Academy of Continuing Education in the professional development management of language and literature teachers in the conditions of digitalization. It carried out the overview of innovative approaches to the professional development of information and digital competence of philological disciplines teachers.

It is determined the essence of a new formation teacher. It emphasized the basic Internet services and technology skills, which are part of the informative communication competence of the teacher. It is one of the most important conditions for achieving a high level of professionalism in almost any field of activity and is an integral part of modern education. It outlined the ways of professional development management of a language and literature teachers in the conditions of digitalization, which should be focused on the formation of the teacher's skills and abilities to use the Internet, as well as to use the informative communication competence (ICC) in professional activities. It observed the training subject of the basic programs of advanced training courses, which thematic directed on the digital competence formation of philological disciplines. It emphasized the innovative forms of professional development of philological disciplines' teachers in the conditions of digitalization.

Key words: key competencies; model of a successful specialist; new formation teachers; informatively communication competence (ICC) of a philological disciplines teacher; comprehensive educational programs; thematic special courses; methodical events

Лузан Людмила Олександрівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри методики мов і літератури, Харківська академія неперервної освіти, Україна

Luzan Liudmyla, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Department of Methods of Languages and Literature, Kharkiv Academy of Continuing Education, Ukraine

E-mail: Luzan.1307.luzan@gmail.com

Актуальність проблеми. З кожним роком відчуваємо стрімку зміну світу, що відбувається завдяки технологіям. Навички, які будуть потрібні в майбутньому для успішної конкурентоспроможної людини, також зазнають відчутних змін. Наприклад, під час проведення Світового економічного форуму (СЕФ) у Давосі було проведено опитування

керівників успішних світових компаній, за результатами якого створено звіт «Майбутнє робочих місць». Отже, управлінці спрогнозували свої потреби на 2025 рік, а іншими слова були визначені вміння й навички, які будуть потрібні для того, щоб досягти професійного успіху [10]. Постають запитання: чи навички/вміння, що оприлюднені

під час СЕФ, формуються в освітньому процесі; чи готується система освіти до таких змін; чи готові до таких змін педагоги.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У науково-педагогічній літературі зустрічаємо низку публікацій про: інноваційні підходи до професійного розвитку педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівних кадрів освіти у відкритому суспільстві (М. Кириченко) [14, с. 16–30]; модернізацію управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти (Н. Діденко) [14, с. 33–36]; управління професійним розвитком учителів (Л. Мартинець) [9]; управлінський аспект розвитку професійної компетентності вчителя-словесника за умов післядипломної педагогічної освіти (І. Андрощук) [1].

Також нашу увагу привернули дослідження таких учених, як: І. Бех, Н. Бібік, І. Зязюн, В. Олійник, О. Пометун, З. Рябова та ін., які вивчали питання керівництва професійною діяльністю педагога. Не менш важливою для нашого вивчення проблеми є думка В. Кременя щодо випереджувального характеру сучасної післядипломної освіти, сутність якої полягає не стільки в пристосуванні до постійних змін, скільки в їхньому самостійному ініціюванні, «що є основною сутнісною рисою прогресивного розвитку» [6]. Цінним для нашої розвідки наукового питання є бачення Л. Ніколенко, яка наголошує, що особистісно орієнтований підхід до підвищення кваліфікації педагогів є однією із важливих умов модернізації післядипломної педагогічної освіти. На думку дослідниці, основними характеристиками цього підходу є «особистісна орієнтованість, самостійність, умотивованість навчання дорослих, опора на їхній життєвий і практичний досвід, спрямованість на розв’язання проблем професійного розвитку педагогів», що забезпечує формування в учителя механізмів самореалізації, саморозвитку, самовиховання [11, с. 39; 13, с. 5–8].

Нині у світі формується нова ідеологія, яка заснована на «Гейміфікації» та «Діджиталізації» освіти. У недалекому майбутньому цінним буде не традиційний класичний педагог, а «ігропедагог», «координатор онлайн-платформ й освітніх траєкторій» [16]. Освіта має бути наближена до проблем реального життя, а також система навчання повинна враховувати й розумно використовувати нові технологічні можливості [3]. Отже, у полі зору з’являється питання діджиталізації в освіті, як фундаментального чинника економічного зростання в сучасних умовах.

Однак поза увагою науковців залишається проблема управління професійним розвитком учителя-словесника в умовах діджиталізації.

Мета статті – на основі аналізу теоретичних джерел і практичного досвіду кафедри методики навчання мов і літератури Харківської академії неперервної освіти здійснити огляд інноваційних підходів та ефективних методів і прийомів щодо управління професійним розвитком учителів-словесників в умовах діджиталізації.

Викладення основного матеріалу. За версією експертів Світового економічного форуму у Давосі (2020 р.) серед ключових навичок, які відіграватимуть важливу роль у майбутньому для побудови кар’єри, є такі:

1. Аналітичне мислення та інноваційність.
2. Активне навчання та навчальні стратегії.
3. Комплексне вирішення проблем.
4. Критичне мислення та аналіз.
5. Креативність, оригінальність та ініціативність.
6. Лідерство і соціальний вплив.
7. Використання, моніторинг і контроль технологій.
8. Проєктування технологій і програмування.
9. Стійкість, стресостійкість і гнучкість.
10. Аргументованість, вирішення проблем і генерування ідей [10].

Ця інформація дає нам можливість спроектувати модель успішного фахівця – професіонала своєї справи (рис. 1):

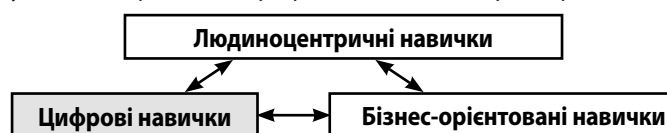

Рис. 1. Модель успішного фахівця

Серед закріплених Законом України «Про освіту» [4] та в Концепції «Нова українська школа» [13] ключових компетентностей, які має набути учень при закінченні закладу освіти, однією з наскрізних, що формуються на кожному уроці всіх навчальних предметів, є інформаційно-цифрова.

Отже, сьогодення вимагає реформування, які впроваджує держава, і вчитель має стати тією людиною, на якій триматиметься реформа, бо саме без педагога нововведення та зміни будуть нездійсненними.

Одним із головних принципів НУШ є вмотивований учитель. Отже, провідне місце в сучасній школі відводиться педагогам нової формації, які перебувають в авангарді суспільних та освітніх перетворень, які є агентами сучасних змін (рис. 2):

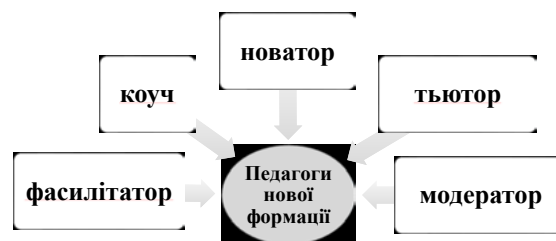

Рис. 2. Педагоги нової формації

Такі вчителі виконують в освітньому процесі різні ролі наставника, фасилітатора, консультанта, менеджера, мають академічну свободу, володіють навичками планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання тощо. Самостійно й творчо здобувають інформацію, організовують дитиноцентризований процес [5; 8].

Саме такого вчителя філологічних дисциплін, який бере до уваги все нове й здатний змінюватися, науково-викладацький склад КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» формує під час курсів підвищення кваліфікації та в постійній методичній співпраці з педагогами. З метою творчої реалізації науково-методичної проблеми викладачі кафедри методики навчання мов і літератури обирають операційно-пошукові технології формування як комунікативної, так й ІК-компетентностей. Для реалізації поставлених завдань застосовують різні методи роботи: інформаційні (бесіда, демонстрація, консультування, лекція, експертиза), операційні (алгоритм, відеоконфронтація, самокритика, ситуативне моделювання, технології колективно-групового навчання, модифіковані схеми), пошукові методи (мовознавчі розробки, сучасні підходи до аналізу художніх текстів, аналіз твору на межі з іншими галузями науки, ділові інноваційні ігри, дослідження).

Результати дослідження. З метою дослідження результативності методів навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін був проведений аналіз у межах КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» (рис. 3):

Рис. 3. Методи навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін

Результат дослідження (див. рис. 3) дає змогу зробити висновки, що необхідна інтенсифікація освітнього процесу та максимальна активізація слухачів у ньому, тому викладачі Академії надають перевагу активним методам і формам роботи:

- перетворення лекцій на інтерактивні, а саме: впровадження коротких запитально-відповідних співбесід зі слухачами; проведення коротких тестів на 5–10 хвилин, що демонстрували б розуміння слухачами викладеного матеріалу, діагностування, анкетування щодо визначення, наприклад, читацької компетентності учнів тощо;

- практичних занять/семінарів у так звані «майстерні», тобто такі види занять, де слухачі в ході обговорень, дискусій розв'язують значущі фахові проблеми на основі власного досвіду;

- упровадження в практичні/семінарські/лекційні заняття презентацій, самостійно підготовлених не тільки викладачами, а й слухачами;

- широке застосування перетворення рольових і ділових ігор;

- активне проведення майстер-класів слухачами на практичних/семінарських заняттях [7].

Володіння базовими Інтернет-сервісами й технологіями, які є складниками ІК-компетентності педагога, стає нині однією з найвагоміших умов досягнення високого рівня професіоналізму практично в будь-якій галузі діяльності, є невід'ємною частиною моделі сучасної освіти [2] (рис. 4):

Рис. 4. ІК-компетентність учителя філологічних дисциплін

Щоб внести зміни в освітній процес щодо професійного розвитку вчителів філологічних дисциплін, було проведено анкетування серед учителів-словесників, які проходили підвищення кваліфікації в центрі професійного розвитку педагогічних працівників освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»:

1. На якому рівні володієте інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ)?

2. Чи володієте методикою використання ІКТ на уроках?

3. Якщо не використовуєте ІКТ на своїх уроках, поясніть чому?

Результати опитування дали можливість зрозуміти, що 30% учителів вважає, що володіють ІКТ на достатньому рівні, 30% – не використовують ІКТ у професійній діяльності, оскільки не володіють методикою використання ІКТ на своїх уроках, а решта педагогів пояснює: не використовує, бо відсутні умови для застосування ІКТ в освітньому процесі.

Отже, навчальні заняття для слухачів курсів підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін мають бути зорієнтованими на формування в них умінь і навичок якісно користуватися можливостями Інтернету, доцільно застосовувати його у своїй професійній діяльності, а також використовувати ІКТ у професійній діяльності.

Відповідно до цієї мети розроблені Комплексні освітні програми (КОП) (рис. 5), які складаються із чотирьох компонентів: програми основних курсів підвищення кваліфікації (КПК) (60 год. / 2 кредити); програми короткотривалих курсів підвищення кваліфікації (ККПК) (30 год. / 1 кредит); програми тематичних спецкурсів (ТС) (15 год. / 0,5 кредиту); методичні івенти (кількість годин залежить від часу проведення заходу).

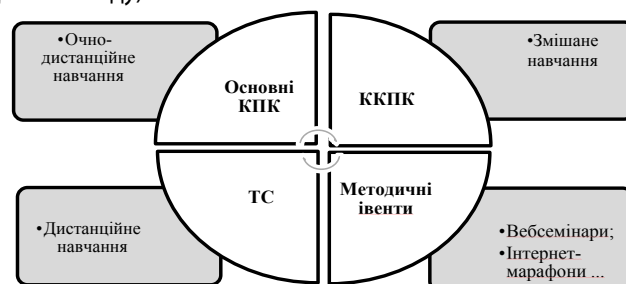

Рис. 5. Комплексні освітні програми

У програмах підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури, які затверджені вченою радою КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», для розширення знань щодо організації дистанційної освіти, проведення змішаного навчання та для формування цифрової компетентності вчителя філологічних дисциплін були запропоновані такі теми: «Дистанційний урок: яким йому бути»; «Вимоги до педагогічного оцінювання на етапі змішаного навчання»; «Умови створення психологічного комфорту в процесі змішаного навчання»; «Дистанційне навчання: як пристосуватися та ефективно використовувати»; «Інформаційно-цифрова компетентність учителя-філолога»; «Цифровий простір учителя-філолога в умовах змішаного навчання»; «Розвиток читацької компетентності школярів як сучасна проблема цифрового суспільства»; «Змішане навчання: підготовка до якісного складання ЗНО з української мови/літератури».

Було урізноманітнено тематику спецкурсів (15 год. / 0,5 кредита): «Формування професійної компетентності вчителів філологічних дисциплін»; «Використання комп'ютерно-орієнтованих систем навчання у викладанні філологічних дисциплін» (2013–2015 рр.); «Використання інформаційно-комунікаційних технологій учителем філологічних дисциплін у професійній діяльності» (2016); «Організація самостійної роботи учнів на основі використання тестових технологій»; дистанційний тематичний спецкурс «Культура усного й писемного мовлення»; «Ефективне використання на уроках української мови та літератури інтернет-технологій»; «Хмарні технології»; «Медіаінформаційна грамотність учителя філолога» тощо.

Усі зазначені вище спецкурси відповідають вимогам післядипломної педагогічної освіти на сучасному етапі: визначають соціально-професійну спрямованість учителя; виявляють рівні цифрової компетентності; розвивають професійну мобільність учителів мови і літератури, здібності до самоосвіти, самоменеджменту, знаходження індивідуального стилю педагогічної діяльності; розвивають творчий потенціал учителя-словесника; формують установки на професійне зростання, готовність до нововведень.

Однак анкетування слухачів зазначених спецкурсів засвідчує той факт, що вчителі філологічних дисциплін мають потребу в ширшому виборі заходів, які б задовольняли їхні вимоги щодо підвищення компетентності й рівня професійної підготовленості.

Кафедра методики навчання мов і літератури разом із методистами КВНЗ «Харківської академії неперервної освіти» запропонували онлайн-форму підвищення кваліфікації: «Онлайн-школа грамотності», «Онлайн-школи нового українського правопису»; вебсемінари: «Нові підходи до складання ЗНО-2021», «Робота з новим правописом у період його впровадження в навчальні програми», «Формування читацької компетентності здобувачів освіти». Такий підхід до розв'язання проблеми забезпечить свободу

вибору та спонукатиме педагогів до креативної діяльності, розвитку, самоактуалізації та самореалізації кожного вчителя.

Висновки. Карантин-2020, який увів увесь світ у зону турбулентності, спричинив зміни в усіх сферах нашого життя. Освіта не є винятком. Позитивним є те, що педагоги мають бажання не тільки опанувати навчання учнів онлайн, а й готові до підвищення професійної компетентності дистанційно, бо кожен здатний до самоосвіти, про що свідчить 100 % відповіді «ТАК» на запитання анкети («Готовність до підвищення професійної компетентності дистанційно» та «Здатність до самоосвіти в режимі онлайн»), яка була проведена викладачами Харківської академії неперервної освіти з учителями філологічних дисциплін.

Світ не стоїть на місці, розвиваються технології, з'являються нові винаходи, нові можливості. Педагог не може залишатися з університетськими знаннями. Основна місія сучасного вчителя рухатися далі, не зупинятися на досягнутому, підійматися все вище. І тоді наш вихованець досягне УСПІХУ

Список використаних джерел

1. Андрощук І. Управління розвитком професійної компетентності педагога в умовах випереджувальної післядипломної педагогічної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 2. С. 155–158.
2. Дегтярьова Г. А. ІК-компетентність учителів філологічних дисциплін: суть і структура. *Нова педагогічна думка*. 2015. № 2. С. 193–200.
3. Жерновникова О. А. Психологічний аспект реалізації дистанційних освітніх технологій у навчальний процес майбутніх учителів математики. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Бердянськ, 2017. Вип. 2. С. 219–225.
4. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
5. Зустріч учителів нової формації / Відділ освіти Великописарівської державної адміністрації. URL: <http://vpyrsarivka.osv.org.ua/news/16-22-55-17-10-2018/>.
6. Кремень В. Інновація в контексті науки і освітньої практики. *Педагогічна освіта і освіта дорослих: європейський вимір*: зб. наук. праць. Київ: Хмельницький. 2008. С. 8–16
7. Лузан Л. О. Інноваційні підходи до підвищення професійної компетентності вчителів філологічних дисциплін в умовах нової української школи. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка»*. 2017. № 3 (5). URL: <https://scholar.google.com/citations?user=it2hW9wAAAA&hl=th>.
8. Мажикеев Т. Учитель нової формації як великий учитель. URL: <http://osvita.ua/school/method/psychology/6617>.
9. Мартинець Л. А. Управління професійним розвитком учителів: навч.-метод. посіб. Вінниця: ДонНУ. 2016. 87 с.
10. Навички майбутнього: що розвивати в сучасних учнях. URL: <https://osvita.ua/school/reform/77179>.
11. Ніколенко Л. Модернізація післядипломної педагогічної освіти в контексті особистісно орієнтованого підходу. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 2. С. 38–41.
12. Ніколенко Л. Т. Освіта впродовж життя: вміння вчитися – ключова компетентність педагога. *Імідж сучасного педагога*: електрон. наук. фах. журн. 2017. № 7. С. 5–8. URL: <http://isp.poiippo.pl.ua/article/view/120635>.
13. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczija.pdf>.
14. Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: УМО НАПН України. 2016. 601 с.
15. Digital Agenda for Europe. URL: <http://ec.europa.eu/digitalagenda>.

References

1. Androshchuk, I. (2014). Upravlinnia rozvytkom profesiinoi kompetentnosti pedahoha v umovakh vyperedzhuvальноi pisljadiplomnoi pedahohichnoi osvity [Management of the development of professional competence of a teacher in the conditions of advanced postgraduate pedagogical

- education]. *Nova pedahohichna dumka [New pedagogical thought]*, 2, 155-158 [in Ukrainian].
2. Dehtiarova, H. A. (2015). IK-kompetentnist uchyteliv filolohichnykh dystsyplin: sut i struktura [IR competence of teachers of philological disciplines: essence and structure]. *Nova pedahohichna dumka [New pedagogical thought]*, 2, 193-200 [in Ukrainian].
 3. Zhernovnykova, O. A. (2017). Psykholohichni aspekt realizatsii dystantsiinykh osvitynykh tekhnolohii u navchalnyi protses maibutnykh uchyteliv matematyky [Psychological aspect of the implementation of distance learning technologies in the educational process of future teachers of mathematics]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky [Scientific notes of Berdyansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences]*, 2, 219-225 [in Ukrainian].
 4. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
 5. *Zustrich uchyteliv novoi formatsii [Meeting of teachers of the new formation]*. *Viddil osvity Velykopysarivskoi derzhavnoi administratsii*. Retrieved from <http://vpysarivka.osv.org.ua/news/16-22-55-17-10-2018//> [in Ukrainian].
 6. Kremen, V. (2008). Innovatsiia v konteksti nauky i osvitnoi praktyky [Innovation in the context of science and educational practice]. In *Pedahohichna osvita i osvita doroslykh: yevropelskyi vymir [Pedagogical education and adult education: the European dimension]*: zbirnyk naukovykh prats (pp. 8-16). Kyiv: Khmelnytskyi [in Ukrainian].
 7. Luzan, L. O. (2017). Innovatsiini pidkhody do pidvyshchennia profesiinoi kompetentnosti vchyteliv filolohichnykh dystsyplin v umovakh novoi ukrainskoi shkoly [Innovative approaches to improving the professional competence of teachers of philological disciplines in the new Ukrainian school]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka Seriya "Pedahohika" [Adaptive control: theory and practice. Series "Pedagogy"]*, 3 (5). Retrieved from <https://scholar.google.com/citations?user=it2hW9wAAAAJ&hl=th> [in Ukrainian].
 8. Mazhykeiev, T. *Uchytel novoi formatsii yak velyky uchytel [A teacher of a new formation as a great teacher]*. Retrieved from <http://osvita.ua/school/method/psychology/6617> [in Ukrainian].
 9. Martynets, L. A. (2016). *Upravlinnia profesiinym rozvytkom uchyteliv [Management of professional development of teachers]: navch.-metod. posib. Vinnytsia: DonNU* [in Ukrainian].
 10. *Navychky maibutnoho: shcho rozvyvaty v suchasnykh uchniakh [Skills of the future: what to develop in modern students]*. Retrieved from <https://osvita.ua/school/reform/77179> [in Ukrainian].
 11. Nikolenko, L. (2007). Modernizatsiia pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity v konteksti osobystisno oriantovanoho pidkhodu [Modernization of postgraduate pedagogical education in the context of personality-oriented approach]. *Pisladyplomna osvita v Ukraini [Postgraduate education in Ukraine]*, 2, 38-41 [in Ukrainian].
 12. Nikolenko, L. T. (2017). *Osvita vprodovzh zhyttia: vminnia vchytyisia – kliuchova kompetentnist pedahoha [Lifelong learning: the ability to learn is a key competence of a teacher]. Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 7, 5-8 [in Ukrainian].
 13. *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]*. Retrieved from <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konceptciya.pdf> [in Ukrainian].
 14. *Profesiinyi rozvytok ta upravlinnia liudskymy resursamy v systemi pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity v konteksti transformatsii osvity Ukrainy [Professional development and human resources management in the system of postgraduate pedagogical education in the context of the transformation of education in Ukraine]: zb. materialiv Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf. (2016)*. Kyiv: UMO NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
 15. *Digital Agenda for Europe*. Retrieved from <http://ec.europa.eu/digitalagenda>.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 11.11.2020